

Yazarlar

İsmail Yaylacı

Muhammad Amasha

Tarih

10 Temmuz 2020

CEZAYİR AYAKLANMASINDA SİYASAL İSLAMCI HAREKETLER VE PARTİLER

İKİNCİ DALGA ARAP
İSYANLARINDA **SİYASAL İSLAM**

الشرق
للأبحاث الاستراتيجية

AL SHARQ
STRATEGIC
RESEARCH

(Bu yazı İngilizce orijinal versiyonundan çevrilmiştir.)

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
CEZAYİR'DE İSLAMCI SİYASETİN EVRİMİ	5
İSLAMCI SİYASET SAHNESİNİN PARÇALANMASI	10
CEZAYİR'DEKİ İSLAMCI PARTİLERİN TARİHÇESİ	13
HİRAK HAREKETİ: CEZAYİR BAHARI MÜCADELESİ	14
AYAKLANMA SIRASINDA İSLAMCI PARTİLER	16
SONUÇ	19
REFERANSLAR	22
YAZARLAR HAKKINDA	27
AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA	27

GİRİŞ

1999 yılından bu yana ülkeyi yönetmekte olan Cezayir'in yaşlı ve hasta Cumhurbaşkanı Abdulaziz Buteflika, 10 Şubat 2019 tarihinde, yeni yapılacak seçimlerde beşinci kez göreve gelmek için aday olacağını duyurdu. Bu kritik karar, Cezayir toplumunda yaygın bir huzursuzluk yaratarak 22 Şubat'ta *Hirak* hareketi olarak bilinen devasa bir protesto dalgasını tetikledi. Bu hareket hızla ivme kazanırken, Cezayir Genelkurmay Başkanı ve aynı zamanda Savunma Bakanı Yardımcısı olan Kaid Salah, 30 Mart'ta Cumhurbaşkanının ülke üzerindeki hakimiyetini kaybettiğini açıklayarak Cezayir Anayasasının 102. Maddesini gündeme taşıdı. Bu madde, Cumhurbaşkanının yönetme kapasitesini kaybetme koşullarını düzenliyor ve sağlık veya başka nedenlerden ötürü yönetme ehliyetini kaybetmesi halinde görevden alınmasını öngörüyor.

Kaid Salah'ın açıklaması Cezayir siyasetinin asıl güç merkezi olan ordunun Buteflika'dan desteğini çektiğini açıkça ortaya koyuyordu. Bunun sonucunda Buteflika, 2 Nisan'da istifa etti ve yerini ülkeyi seçimlere hazırlamakla yükümlü Senato Başkanı'na bıraktı. Buteflika'nın istifasıyla protestolar ilk hedefine ulaşmış oldu ama protestocular kapsamlı bir sistem değişikliğinin hayata geçirilmesi için bu başarıyı kullanmakta ısrar etti. Birçok protestocu sokaklarda kalarak başta askerler ve onlarla bağlantılı sivil elitlerden oluşan, sahne arkasında gerçek gücü elinde tutan ve halkın '*le pouvoir*' (iktidar) adını verdiği bir grup insanın yönetimden uzaklaştırılmasını talep etti. Böylece *Hirak*, Cezayir toplumunun ideolojik ve etnik sınırlarını aşan ve nitelikli bir siyasal ve toplumsal değişim talebinde bulunan tüm grupları bir araya getiren lidersiz bir hareket haline geldi.

12 Aralık 2019'da neredeyse tamamı siyasi elitin bir parçası olarak görülen beş adayın yarıştığı Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı.¹ Yaygın boykotlar nedeniyle katılımın oldukça düşük olduğu bu seçimlerde, bir zamanlar Buteflika'nın sadık isimlerinden biri olan Abdulmecid Tebun Cumhurbaşkanı seçildi. Beklenildiği gibi protestocular bu sonuçtan memnun kalmayıp, köklü bir reform talebiyle her Cuma toplanmaya devam etti.²

Cezayir’de Hirak protestoları patlak verdiğinde, Arap isyanlarının ilk dalgası, Suriye, Yemen ve Libya’daki iç savaşlar ile Mısır ve Libya’daki karşı devrimci darbeler sonucunda durma noktasına gelmişti. Otoriter yenezmin yıkılmasının, geniş bir siyasi koalisyon tarafından hazırlanıp kabul edilen yeni bir anayasa ile demokratik geçiş sürecine kapı araladığı tek örnek Tunus oldu. Cezayir’de ise ordu, *Hirak* protestolarına karşı kaba kuvvete başvurmaktan kaçındı. Bazı yorumcular, bu durumu, askeri liderlerin protestoculara ateş açılması emrini verdiklerinde bu emirlere itaat edilip edilmeyeceğinden emin olamamalarına bağlıyordu.³ Bazıları ise, yaklaşık 100.000 Cezayirli’nin hayatına mal olan ‘karanlık on yılın’ canlı hatırasına ve aynı kanlı sürecin tekrarlanmasından duyulan korkuya atıf yapıyordu.

Hirak Cezayir’in Arap Baharı halini aldı. Çıkış noktası olan söz konusu şikayetler ve huzursuzluklar, diğer Arap başkentlerinin meydanlarında toplanan insanların sorunlarına paraleldi: İşsizlik, yolsuzluk, baskı, dışlanma ve aşağılanma. Benzer şekilde talepleri de aynı doğrultuda oldu: Sosyal adalet, vatandaşların hak ve özgürlüklerine saygı, haysiyet, şeffaflık ve ekonomiden adil bir pay. Gerçekten de Buteflika yönetiminin son on yılında, Cezayir İşçileri Bakanlığı insanların taleplerini dile getirip, devlete karşı hak iddia ettiği küçük ve yerel on binlerce gösteriyi (*Protesta*) kayda geçirdi.⁴ Fakat, bu kez göstericiler iktidardaki cumhurbaşkanını devirebildi ve o tarihten beri sistemin yeniden düzenlenmesini talep ediyorlar.

Cezayir, 1990’lı yıllarda, güvenlik güçleri ile radikal İslamcı gruplar arasında cereyan eden iç savaştan derin bir şekilde etkilenmişti. Müslüman Kardeşlerle bağlantılı veya bir şekilde ondan esinlenmiş ılımlı İslamcı gruplar, bazı İslamcı kesimlerin gerçekleştirdiği şiddet eylemlerini açıktan reddetti. İç savaşın ağır can ve mal kayıpları nedeniyle, İslami Selamet Cephesi (*Front Islamique du Salut*, FIS) ve diğer bazı radikal İslamcı gruplar yasaklandı. Bunun sonucunda, bu gruplar Cezayir toplumundaki tabanlarını kaybederek kayda değer bir siyasi aktör olmaktan çıktılar.

Bu makale, anayasal siyasi sürece katılan İslamcı siyasi partilerin, *Hirak* hareketi karşısındaki duruşlarına odaklanıyor. Bu doğrultuda, İslamcı siyasi partilerin, *Hirak*’a dair duruşları, eylemleri ve söylemleri inceleniyor. Makale, öncelikle Cezayir’deki İslamcı hareketlerin

ve partilerin ortaya çıkışlarını, örgütlenmelerini ve evrimlerini açıklamak amacıyla, çok partili siyasal hayata geçiş, sonrasında yaşanan dağılma, iç savaş ve Buteflika iktidarına odaklanan kısa bir tarihsel bağlam sunuyor. Daha sonra, bu arka plan çerçevesinde makale, İslamcı siyasal partilerin *Hirak* hareketi bağlamında karşı karşıya olduğu temel meseleleri ve sorunları tartışıyor.

Cezayir’de İslamcı Siyasetin Evrimi

Modern Cezayir’de siyasi bilince sahip İslami aktivizm 1920’lerde başladı ve Muhammed Abduh ve Reşid Rıza gibi Müslüman reformculardan esinlenen Şeyh Abdulhamid bin Badis’in liderlik ettiği hareket tarafından temsil edildi. Hareket, 1931’de Cezayir Müslüman Âlimler Birliği’ni (*Association des Oulemas Musulmans Algeriens*, AOMA) kurdu. Birliğin hedefi İslam’ın temel kaynaklarına [naslara] dönmek ve bunu modern bilim ve akılla sentezlemektir. Modernist eğilime sahip bu hareket, dervişlerin ve diğer Sûfi tarikatların eylemlerine de İslam’ı bidat ve hurafelerle kirllettikleri gerekçesiyle karşı çıkıyordu. Reform hareketi halk arasında büyük destek görmese de Cezayir milli mücadelesinde kilit rol oynadı. Bağımsız Cezayir devletinin resmi sloganı olan “Dinim İslam, dilim Arapça, vatanım Cezayir” 1932 yılında reform hareketinden Ahmed Tefvik Medeni tarafından kaleme alınmıştı.⁵

İslam kimliği, Cezayir’in 1954-1962 arasında Fransa’ya karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinin bel kemiğiydi ve bağımsız devletin kurucu sütunlarından biri oldu. Öyle ki İslam, bağımsızlığını yeni kazanmış devletin anayasasında⁶ “devletin dini” olarak yer aldı. Neredeyse tüm Müslüman Cezayirli ideolojik gruplar anti-emperyalist mücadele etrafında birleştiği için Cezayir milliyetçiliğinin İslam karşıtı bir duruşu yoktu. Aksine, Ulusal Kurtuluş Cephesi’nin (FLN) 1 Kasım 1954 tarihli bildirgesi, Cezayir bağımsızlık savaşının hedefini “egemen, demokratik, sosyal Cezayir devletinin İslami ilkeler çerçevesinde kurulması”⁶ olarak tanımlıyordu.

Yeni kurulan bağımsız Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti, devleti ideolojisi olarak sosyalizmi, resmi dil olarak Arapçayı ve devlet dini olarak da İslam’ı kabul etti. Cumhurbaşkanı Ahmed bin Bella liderliğindeki FLN tarafından yazılan Cezayir Anayasal Bildirgesine, sosyalizmin Cezayir’in Arap-İslam mirasıyla uyumlu olacağı hükmü ise son dakikada eklenmişti.

1963 Anayasası, FLN'yi ülkedeki tek yasal parti olarak tanımlayıp ekonomik kalkınma ve siyasi merkezileşmeyi siyasi haklar ve katılımın önüne koyan otoriter bir rejim kurdu. FLN'nin otoriter tek parti rejiminin hüküm sürdüğü bu siyasi atmosferde, İslamcı siyasi ve toplumsal hareketler kökleşti. Cezayir bağlamında, bağımsızlık sonrası devletin İslamcılıkla ilişkisi açısından kayda değer husus ise Irak ve Suriye Baas rejimleri ile Nasırcı Mısır'ın aksine, Cezayir devletinin kuruluşunun İslamcı hareketlerle bir mücadeleye dayanmamasıydı.

Müslüman Kardeşler'in ideolojik yapısından etkilenen bazı eski AOMA üyeleri, 1963 yılında İslami Değerler Derneği'ni (Kıyam) kurdu.⁷ Dernek, eğitimin Araplaştırılmasını savunma ve dinen uygun olmayan televizyon programlarını eleştirme gibi Cezayir'de İslam'a dair sosyal ve kültürel konularda aktif bir rol oynuyordu. Mısır'la diplomatik sorunlara ve derneğin dağılmasına neden olan gelişme, Kıyam'ın 1966'da dönemin Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'a Seyyid Kutub'un idam cezasını kınayan bir mektup göndermesi oldu. Örgüt, sadece üç yıl varlığını sürdürse de Cezayir İslamcılığına etkisi önemliydi.

Başka bir modernist İslamcı oluşum ise, 1963'te Mısır'dan dönen Malik Binnebi tarafından kuruldu. Fransız entelektüel arka planına sahip Binnebi, klasik usulün sınırları dahilinde kalsa da İslahçı akımdan farklı bir görüşü benimsiyordu. Bunun yerine, Fransızca öğrenim görmüş üniversite öğrencilerine "Müslüman hastalığını" entelektüel bir sorun olarak teşhis eden medeniyet vizyonu hakkında dersler vermeye başladı. Öğrencileri, Cezayir Üniversitesi'nde İslamcı gençlik için bir merkez işlevi gören ilk camiye kurduktan sonra, 1960'lı yıllarda ilk (gizli) örgütlü İslamcı grubunu oluşturacaklardı. Grup, daha sonra Medeniyet Öğretim Grubu adını alsa da literatürde 'Cezayirciler' olarak bilinecekti.

Medya üzerindeki yoğun kontrol ve boğucu kamusal söylem nedeniyle, 1970'ler ve 80'ler boyunca camiler, rejime muhalefet edilen başlıca mekânlar haline geldi. Devlet, İslami alanı kontrol altında tutmak için Din İşleri Bakanlığını kursa da 'bağımsız camiler' (devlet tarafından değil özel kişiler tarafından kurulan camiler) ilgi görerek, etkili vaizlerin liderliğinde İslamcı siyasi muhalefetin kalelerine dönüştüler. Bu dönemde, bağımsız vaizler ve alimler ilgi ve takipçi kazandılar. Rejim tarafından meşruiyet kaynağı olarak öne sürülen 'resmi İslam'a karşı, rejimin İslami referanslarını sorgulayan bu alternatif İslamcı kamuoyu daha da gelişti.

1970’lerde, Müslüman Kardeşler’den etkilenen veya onlarla bağları olan iki grup, Cezayir’in yoğun nüfuslu şehirlerinde kökleşmeye başladı. ‘Doğu Grubu’ olarak bilinen ilkinin merkezi ülkenin doğusuydu. Liderleri, Müslüman Kardeşler’in öğretilerinden ilham alan Abdullah Caballah’tı. Diğer grubun başında ise, Müslüman Kardeşler’in bir kolu olarak hareket eden Mahfuz Nahna bulunuyordu. Kendisi, daha sonra arkadaşlarıyla beraber Cumhurbaşkanı Bumedyen’in Ulusal Bildirgesi’ni protesto eden faaliyetleri nedeniyle hapse atıldı (1976-1980). Bu gruplar arasındaki kutuplaşma ve rekabet 1980’lerde, özellikle de Müslüman Kardeşler’i kimin daha doğru temsil ettiği konusunda arttı. Mısır Müslüman Kardeşleri, Nahna’yı resmi temsilcisi olarak kabul ettiği için Nahna’nın grubu ‘uluslararası’ Müslüman Kardeşler, Doğu Grubu ise ‘yerel’ Müslüman Kardeşler olarak tanınmaya başladı.

Bumedyen’den sonra Cumhurbaşkanı Şadli Bincided, İslamcı hareketlere yönelik baskı ve yakınlaşmadan oluşan ikili bir politika izledi. Bincided, 1982’de Merkez Üniversitesi’nde meydana gelen olaylarda da görüldüğü gibi statükoyu bozma potansiyeli olan tüm hareketleri ezdi. Fakat, halktan daha fazla destek almak için uyguladığı adalet ve eğitim sistemlerinin Araplaştırılması politikası üzerinden de İslamcı akımları yanına çekmeyi hedefledi.⁸ Bincided hükümeti, solcu ‘Marksist-Bumedyenistlere’ karşı koalisyon kurmak için zaten sürmekte olan Araplaştırma sürecini hızlandırdı. Bu da hem Frankofon elitler hem de Kabyle halkıyla sürtüşmelere neden oldu.⁹

Ekim 1988’deki kanlı protestolar, Bincided’i Şubat 1989’da bağımsızlıktan sonra ilk defa FLN dışında siyasi oluşumların kurulmasına izin veren yeni bir anayasayı kabul etmeye sevk etti. Kamusal alanda, yakın gözetim altında olsa da siyasal ifade ve çoğulculuk açısından çok daha fazla özgürlüğe izin verildi. Bu, çok partili sisteme geçilen tarihi bir süreçti. 1991’e gelindiğinde, FLN’nin uzun süreli iktidarına meydan okuyup, rejimin yolsuzluk ve başarısızlığını eleştiren merkez ve sol partiler de olmak üzere, otuz üç parti devlet tarafından resmen tanınmıştı.

Bu yeni siyaset sahnesinde, iki etkili bağımsız vaiz olan Binhac ve Medeni, kimi İslamcı gruplar katılmayı reddetse de farklı ideolojik duruşlara sahip çeşitli İslamcı gruplardan müteşekkil FIS’i kurma kararı aldı. FIS’in kurulmasından hemen sonra, Caballah

yeni kurulan derneğini siyasi partiye çevirerek adını Rönesans Hareketi (Nahna) koydu. 'Cezayirciler' başlangıçta FIS'e karşı çıksa da FIS yönetiminin 1990'da tutuklanmasından sonra partiye katılarak liderlik pozisyonlarına geldiler. Nahna da 1991'de, adı daha sonra Barışçıl Toplum Hareketi (HAMS)¹⁰ olarak değişen İslami Toplum Hareketi adıyla bir siyasi parti kurdu.

FIS, 1990 belediye seçimlerinde oyların çoğunluğunu elde edip, bu başarısını Aralık 1991'deki parlamento seçimlerinin ilk turunda da tekrarlamayı başardı. Ocak 1992'deki ikinci turdan önce, ordu müdahale ederek Bincided'i istifaya zorladı ve devleti yönetme görevini Yüksek Devlet Şurası'na devretti. Bir ay sonra, OHAL ilan edilerek FIS'in tüm faaliyetleri yasaklandı, yerel ve bölgesel idari kadroları dağıtıldı.

FIS içerisindeki bazı grupların buna şiddetle karşılık vermesi 1991'den 2001'e kadar süren ve Cezayir tarihinde 'Karanlık On Yıl' olarak bilinen iç savaşa yol açtı. Bu siyasi liberalleşme ve demokratikleşme girişiminin başarısız olması ülke için yıkıcı sonuçlar doğurdu.

İç savaş sırasında İslamcı hareket içerisinde rejime yönelik iki ayrı tutum vardı. Biri şiddeti meşru, hatta gerekli görürken, öbürü şiddeti reddederek devletin yanında yer aldı. Devlete karşı silahlanan İslamcı milisler oldukça heterojen bir yapıdaydı. Bazıları Bağımsızlık Savaşı'nı örnek alarak devleti yıkıp, yerine bir İslam devleti kurmak amacıyla devletin güvenlik güçleri ile sivil destekçilerine karşı şiddet eylemlerine başvurdu; İslami Silahlı Grup (GIA, çoğunlukla Cezayirli Afganlardan müteşekkil) kontrol ettiği yerlerde 'gerçek' İslami pratikleri halka dayattı; İslami Kurtuluş Ordusu (AIS) ise FIS'in silahlı kanadı olarak rejimi müzakereye dayalı bir çözüme zorlamak için savaştı.¹¹ Bir grup Cezayirci, şaşırtıcı bir şekilde en şiddet yanlısı milis grup olan GIA'ya katıldı ama liderleri örgütü ılımlı bir noktaya itme çabalarının ardından 1995'te GIA tarafından idam edildi.

Bunların aksine, Müslüman Kardeşler'le bağlantılı İslamcılar şiddeti açıkça reddederek rejimi meşrulaştıracak şekilde cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerine katıldılar. İç savaşın ortasında, Nahna, 1995 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olup oyların çeyreğinden fazlasını kazandı. Fakat, 1999 seçimlerinde yarışması yasaklandı ve partisi HAMS Buteflika'yı destekledi. HAMS, 1997 parlamento seçimlerinde oyların %14'ünü alarak ikinci parti oldu ve kabinede bakanlıklar alarak hükümetle iş birliği yapmayı kabul etti.

Caballah'ın Nahna hareketi de şiddeti reddetti ama rejim tarafından kullanılmamak için hükümetle iş birliğine gitmedi. Bunun yerine Nahna, Caballah'ın katı olmasına rağmen 1997 seçimlerinde Buteflika'yı destekleme kararı aldı. Bunun sonucunda Caballah partiden ihraç edildi ve 1999'da Ulusal Reform Hareketi (Islah) kuruldu.¹²

Devlete sadakat ile muhalefet etme arasında bir denge gözetme çabalarının sonucunda HAMS,¹³ Karanlık On Yıl'dan en kârlı İslamcı grup olarak çıktı.¹⁴ Bunun nedeni, HAMS'in kendisini FIS'in aşırılıklarına ılımlı ve sorumlu bir panzehir olarak sunabilmiş olmasıydı. HAMS'in sistem içerisinde faaliyet göstermeyi ve kademeli olarak tabandan örgütlenmeyi hedefleyen yaklaşımı, sisteme karşı tavizsiz bir söylem benimsemiş olan FIS için kabul edilemezdi. Yaklaşımlardaki bariz farklılık, HAMS'in kurucularından Muhammed Buslimani'nin, ılımlaşma ısrarı nedeniyle militan İslamcı grupların suikastına uğramasında açıkça görüldü. Hatta HAMS, şiddet yanlısı İslamcılardan kendisini ayırıp, kamuoyundaki meşruiyetini pekiştirmek amacıyla İslamcı söyleminin tonunu düşürerek milliyetçi referanslara vurgu yaptı. Aynı zamanda da devletle iş birliği yaparak parlamentoda gözlemci görevi gördü.¹⁵

Abdulaziz Buteflika, 1999'da kanlı savaş yıllarına son verme vaadiyle cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yarıştı. Caballah dahil diğer cumhurbaşkanı adayları da seçimlerde hile olacağı gerekçesiyle çekilince Buteflika cumhurbaşkanı seçildi. Sivil Uzlaşma, 1999 referandumunda kabul edildi ve AIS dahil bazı isyancı gruplar silah bırakarak isyanlarına son verdiler. İç savaş defterini kapatmak amacıyla, 2005 referandumunda anlaşma genişletilerek tecavüz ve cinayetle suçlananlar hariç olmak üzere isyancılara af getirildi. Bu adım çekilen birçok acıya çözüm sunmadı.¹⁶

Buteflika'nın cumhurbaşkanlığının ilk yıllarında, kendisinin de faydalandığı iki önemli uluslararası olay yaşandı. Birincisi, 11 Eylül saldırıları ve ardından gelen, 'İslamcı terörle' mücadele tecrübesine sahip bir devlet olarak Cezayir'in uluslararası konumunu güçlendiren 'teröre karşı küresel savaştı.' İkincisi ise 2002-2015 arasında petrol fiyatlarında yaşanan ve rejime halkın muhalefetine karşı kendi konumunu güçlendirmek için gerekli ekonomik gücü sağlayan yükselişti.¹⁷ Buteflika 2013'te felç geçirmesine rağmen 1999, 2004, 2009 ve 2014'te olmak üzere art arda dört seçim kazandı ve kötüleşen sağlığına rağmen 2019'da beşinci dönem için adaylığını koydu ki bu da Hirak hareketinin kurulmasına yol açtı.

İslamcı Siyaset Sahnesinin Parçalanması

İslamcı hareket ve partiler arasındaki bölünme ve ayrışmalar, çoğunlukla rejimle ilişkiler sorusu üzerinde yaşanan örgütsel ihtilaf ve ayrışmaların bir sonucudur. Nahna ve Caballah'ın grupları arasındaki görünür ideolojik benzerliklere rağmen, coğrafi konumları sebebiyle birbirlerinden bağımsız gelişmiş olmaları birleşmeye dönük tüm çabaları boşa çıkardı. Bu bölünmenin 1992 darbesinden önce bile var olması, sadece rejimle iş birliği konusundaki ayrışmalarının bir sonucu olmadığını gösteriyor. Her bir grup yıllarca geliştirmek için çaba harcadıkları kendi tabanları üzerinde liderliğini sürdürmeyi tercih etti. Meydana gelen olaylar, Caballah'ın rejimle daha eleştirel, soğuk ve iş birliğinden uzak bir ilişki kurduğunu, Nahna ve HAMS'ın ise daha kademeli, merkezci ve iş birliğine yakın bir yaklaşım benimsediğini gösterdi. Ancak HAMS rejime muhalefet ederek daha çok Arap Baharı protestocularından yana durduğu için HAMS ve Caballah birçok konuda anlaşmaya varabildi.

HAMS, örgütsel konular ve rejimle mi yoksa rejimin aleyhinde mi faaliyet gösterilmesi gerektiği sorusu etrafındaki anlaşmazlıklar nedeniyle birkaç büyük bölünmeyle karşı karşıya kaldı. Nahna'nın 2003'te hayatını kaybetmesinden sonra Bucerra Sultani HAMS'ın lideri seçildi. Sultani'nin 2008'de ikinci kez seçilmesi HAMS içerisindeki birçok iç tartışmayı da ortaya çıkardı. HAMS liderlerinden bir grup (Mustafa Bilmehdi gibi kurucu üyelerle Abdulmecid Menasra ve Abdulkadir Bengrina gibi bakanlar dahil) Bugerra'nın partiyi saptırdığını iddia ettikleri Nahna çizgisine dönmek amacıyla 2009'da Dava ve Değişim Derneği'ni kurdu.¹⁸

Dernek, Bugerra'yı parti tüzüğünü değiştirmek, partiyi parti kurallarına göre değil kendi heveslerine göre yönetmek ve muhaliflerini ötekileştirmekle kurumsal yozlaşmaya neden olmakla suçladı. Ayrıca onu halka karşı rejimle ittifak kurup güç ve makamları parti üyelerinin ahlaki terbiyesinin üstünde tutmakla itham etti.¹⁹ Bu durum kendisini HAMS'ın FLN ve Demokratik Ulusal Birlik (RND) ile ittifak kurup daha sonra koalisyon hükümetlerinde yer aldığı 2004 ve 2012 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde gösterdi.²⁰ Dava ve Değişim hareketi 2011 yılına gelindiğinde Menasra'nın liderliğinde Değişim Cephesi (FC) adında bir siyasi parti kurdu.

Fakat üç yıl sonra HAMS kurucularından Mustafa Bilmehdi liderliğinde bir grup FC üyesi FC'den ayrılarak 2012'de Mısır İhvanı'nın tanıdığı Milli İnşa Hareketi'ni (Bina) kurdular. Daha sonra 2017'de FC, yeni lideri Abdurrezzak Makri'nin partiyi rejimle iş birliğinden tekrar muhalefete kaydırıldığı HAMS ile yeniden birleşti. Bu istikamet değişikliğinin sonucunda HAMS Ammar Gul liderliğindeki ve daha sonra başka bir parti kuran (Cezayir'de Umut için Birlik, TAJ) bazı rejim yanlısı üyeleriyle yollarını ayırdı.

Yukarıda değinildiği gibi Nahna da iç bölünmeler yaşadı: Bunların ilki 1999'da Caballah'ın muhalefette kalma ısrarına rağmen üyeleri Buteflika'ya oy vermeye karar verdiğinde gerçekleşmişti. Bunun sonucunda Caballah Nahna'yı terk ederek Islah partisini kurmuş ve 1999'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olup oyların yalnızca % 4'ünü almıştı.²¹ Bu ilkeli duruşlar Islah'a 2002 parlamento seçimlerinde birçok oy çekerek ilk ve son kez FLN'den (%9,5) sonra en yüksek oy oranına ulaştı.²² Yine de Caballah'ın oyların yalnızca % 5'ini aldığı 2004 cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra bazı parti üyeleri Caballah'ı otokratik davranmakla ve parti içi demokrasiye saygı göstermemekle suçladı.²³ Buna karşılık Caballah da onları rejimin en güçlü İslamcı partiye karşı düzenlediği bir komplonun parçası olmakla ve rejimle iktidar paylaşımı heveslerine kapılmakla suçladı.²⁴ Mahkemeye intikal eden dört yıllık ihtilaflardan sonra Caballah 2008'de verilen mahkeme kararıyla Islah'ın yönetiminden atıldı.²⁵ Caballah daha sonra 2011'de Adalet ve Kalkınma Cephesi'ni (Adalet) kurdu.

İslamcı siyasi cephenin parçalanması Yeşil Cezayir İttifakı (AVV) (HAMS, Nahda ve Islah arasında, 2012-2017) ve Nahda, Adalet ve Bina Birliği (2017'den bu yana) gibi birkaç birleşme ve blok kurma girişimini de beraberinde getirdi.

İç savaşın travmaları ve rejimin düşük performansı nedeniyle 2000'li yıllarda, sadece rejimin devamına yarayan sadık muhalifler olarak görüldükleri için HAMS dahil siyasi partilere ilgi giderek azaldı. Ayrıca HAMS kontrolündeki bakanlıklarla ilgili yolsuzluk davaları da vardı ama HAMS bu sorunu meslek ve öğrenci birlikleri, gençlik programları, yetimhaneler, dini tebliğ ve eğitim kurumları gibi sivil toplum

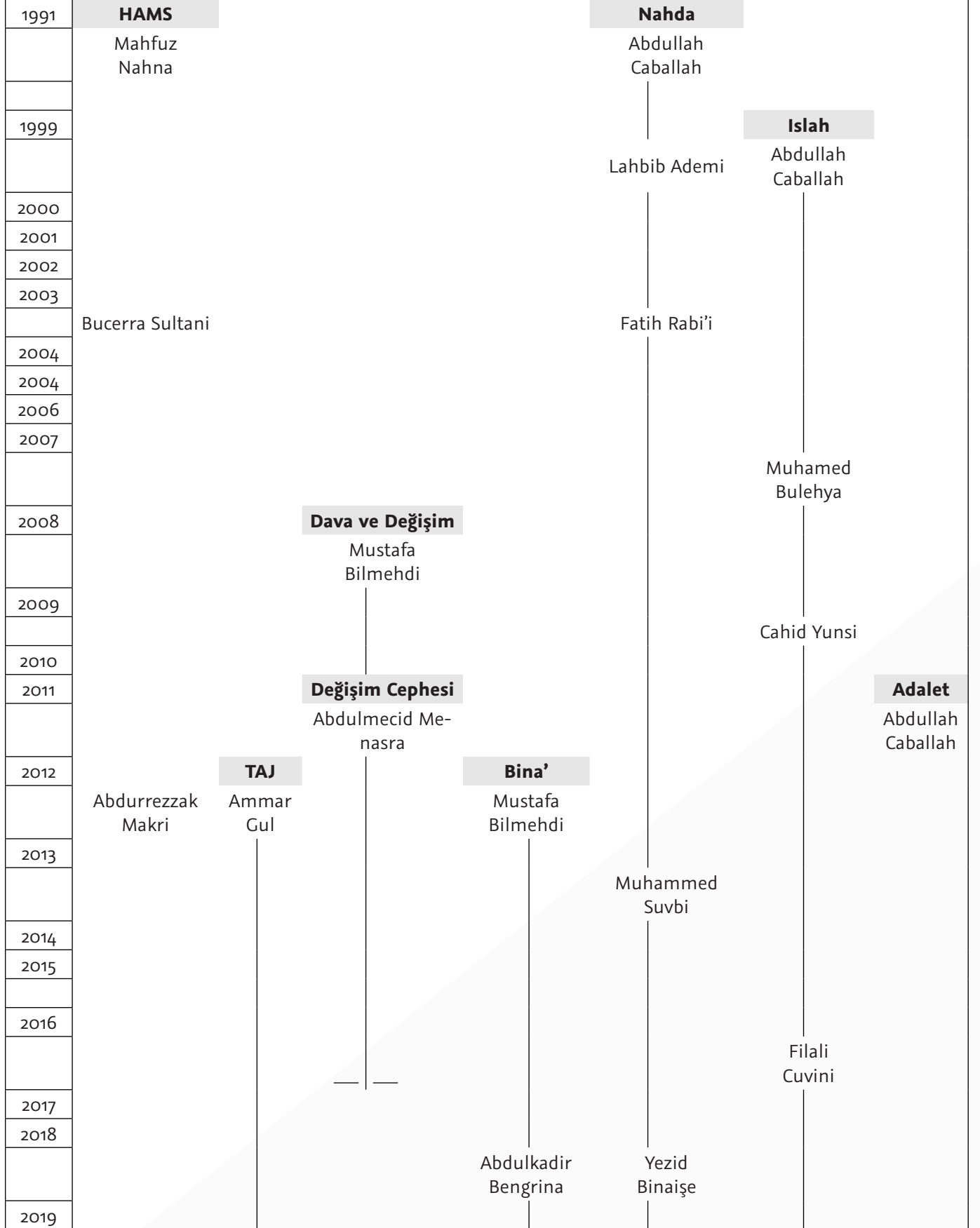
faaliyetlerini arttırarak aşmaya çalıştı. HAMS siyaset (parti) ile davayı (hareket) ayrı tutmayı amaçladığı için sivil toplum kuruluşları ağı politize olmamış gruplara ulaşmalarını sağlıyordu.²⁶ HAMS öğrenci birlikleri ve izciler gibi geleneksel olarak devlet kontrolünde olan sosyalleşme mekanizmalarına da nüfuz etti. Makri, Hürriyetler ve Demokratik Geçiş için Ulusal Koordinasyon örneğinde olduğu gibi Buteflika'nın dördüncü dönemine karşı muhalefeti pekiştirmek için İslamcı olmayan partilerle daha fazla siyasi ittifak kurmaya çalışsa da bu girişimler başarısızlıkla sonuçlandı.

Yıl	FIS	HAMS	Nahna	Islah	FC	Adalet	Bina	TAJ	Geçerli/kayıtlı oylar
1991	47,3	5,4	2,2						
Haziran 1997		14,8	8,7						62,7
Mayıs 2002		7		9,5					41,3
Mayıs 2007		9,6	3,4	2,5					30,5
Mayıs 2012		AVV (6,2)			2,4	3,1			35,3
Mayıs 2017		6,1 (+FC)	ANAB (3,7)	1,2	+HAMS	ANAB (3,7)	4,2		27,8

İslamcı partilerin seçim sonuçları (%)

Yeni on yıl, Arap Baharı protestolarına tanık oldu ve sadece İslamcı hareketler için değil genel anlamda Cezayir siyaseti için de değişen dinamiklerle doluydu. Cumhurbaşkanlığı İttifakı'nın bir parçası olan HAMS'ın 2011'deki Cezayir halk ayaklanmasına tepkisi ılımlı olurken parti Buteflika'ya yönelik sert eleştirilerden kaçınıp OHAL'i kaldırma kararını²⁷ ve reform vaatlerini²⁸ destekledi. Ancak HAMS'ın muhalefete yönelik söylemi 2011'in sonlarına doğru değişti ve parti 2012 parlamento seçimlerinde İslamcı AVV ittifakının bir parçası olarak yarıştı.²⁹ Daha sonra HAMS ve FC ayrı ayrı yarıştıktan sonra birleşme kararı aldı ama ittifakları 2017 parlamento seçimlerinde %6,1'le sınırlı kaldı.³⁰ Bu seçim %3,7 oy alan başka bir İslamcı ittifaka da tanık oldu: Nahna, Adalet ve Bina (ANAB). Nahna içerisindeki İslamcılar arasındaki tartışmalar, başkanıyla bazı üst düzey üyeleri arasında 2018'de yeniden ortaya çıktı ve Yezid Binaîşe partinin kendi seçimlerinde tartışmalı başkanın yerine seçildiğinde istifalarla sonuçlandı.³¹

CEZAYİR'DEKİ İSLAMCI PARTİLERİN TARİHÇESİ

Son olarak Cezayir’de pasifist Selefiler ve Sûfilerin artan gücünü de kaydetmek gerekir. Bu iki dini grup partizan olmayan, açıkça ‘apolitik’ duruşları nedeniyle devletten gizli, bazen de açık destek alıyor. Selefiler sistemi küfür olarak gördükleri için parti siyasetine bulaşmazken ona isyan etmeyi de haram görüyorlar. Rejim, bazı örneklerde partizan hareketlerle rekabet ettikleri geniş toplumsal varlıklarına izin veriyor çünkü rejime bir tehdit oluşturmuyorlar.³² Sufiler ise rejimin kendilerine ılımlı yerel İslam muamelesi yapıp onları militan İslamcı gruplar ve hatta partizan İslamcı hareketlere karşı bir denge unsuru olarak kullandığı Buteflika döneminde önemli bir rol oynadı. Rejim ayrıca Sufileri seçimlerde FLN’ye destek vermeleri için, dahası Afrika ve Batı’daki dış politikasının aracı olarak örgütledi.³³

Hirak Hareketi: Cezayir Baharı Mücadelesi

Buteflika’nın Nisan 2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kendisinin dördüncü dönemi için aday olması Cezayir’in muhalefet partileri arasındaki iş birliğini bunlar arasındaki ideolojik farklılık ve rekabetleri aşacak şekilde pekiştirdi. HAMS, Adalet, Nahna ve Kültür ve Demokrasi Birliği partileriyle Ahmed Binbitur (daha sonra yarıştan çekilen bir cumhurbaşkanı adayı) ‘2014 Seçimlerini Boykot Eden Parti ve İsimler Koordinasyonu’nu kurdu. Bu grup seçimi gayri meşru göstermek amacıyla seçim sürecinin hileli olduğunu öne sürerek diğer partiler arasında seçimin boykot edilmesini savundular.³⁴

Seçimden hemen sonra grup adını ‘Hürriyetler ve Demokratik Geçiş için Koordinasyon’ (CLTD) olarak değiştirip benzeri görülmemiş sayıda muhalif parti ve aktivistin demokratik geçiş için bir yol haritasını benimsemesiyle sonuçlanan Ulusal Konferansı (10 Haziran 2014) Mazafran Konferansı olarak da biliniyor) topladı.³⁵ Diğer İslamcı partiler (Bina, FC ve Islah) de Mazafran Konferansı’na katıldı.³⁶ Daha sonra Muhalefet Arasında Koordinasyon ve İzleme Komitesi (ISCO) de kuruldu.³⁷ Ancak tüm bu başarılarla rağmen muhalefet rejime karşı birleşik bir duruşu sürdüremedi.³⁸

Buteflika’nın beşinci dönem için adaylığını duyurduğu cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Nisan 2019’da yapılması planlanmıştı ama 22 Şubat’ta popüler Hirak ayaklanması başladığında Buteflika seçimleri erteleyerek beşinci kez aday olmayacağını sözünü verdi.³⁹ 2 Nisan’da ise Genelkurmay Başkanı Kaid Salah tarafından istifaya zorlandı.⁴⁰

Kaid Salah bu olaylardan sonra Cezayir'in en güçlü adamı olarak ortaya çıkıp General Tevfik, Osman Tartac, eski Cumhurbaşkanı'nın kardeşi Said Buteflika ve yakın çevresindeki iş adamları ve bakanları dahil tüm potansiyel tehditleri tutukladı.⁴¹ Bunlara, daha sonra ordunun cumhurbaşkanının yokluğunun yaratacağı 'anayasal boşluktan' kaçınmak amacıyla cumhurbaşkanlığı seçimlerinin bir an önce yapılması için öngördüğü yol haritasına karşı çıkan Hirak aktivistleri de eklendi.⁴²

Fakat muhalefet iki ayrı yol haritasında ısrar ediyordu: Birincisi özellikle Buteflika'nın Hirak sırasında başbakan tayin ettiği Nureddin Bedevi gibi eski rejim isimlerinin adaylığının yasak olacağı demokratik koşullar altında cumhurbaşkanlığı seçimlerini yapmaktı. Daha radikal olan ikinci öneri ise parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmadan önce güvenilir isimlerden oluşacak bir cumhurbaşkanlığı konseyi tarafından anayasanın değiştirilmesi için bir geçiş dönemi olmasını talep ediyordu. 'Seküler' muhalefet ikinci öneri için⁴³ en büyük İslamcı partiler ilki için ısrar ederken bazı İslamcılar ise ordunun yol haritasını olduğu gibi kabul ediyordu. İslamcılar seçimler yoluyla elde edecekleri görece güç olmadan anayasanın değiştirilmesinin anayasanın İslam'ı "devletin dini" olarak tanıyan 2. Maddesinin iptaliyle sonuçlanmasından korkuyordu.⁴⁴

Muhalefet partilerinin devam eden protesto çabalarına rağmen ordu kendi planında direterek yol haritasını meşrulaştırmak için bazı yüzeysel reformlar denedi. Meclis Başkanı Muaz Buşarib istifa etti ve yerine, rejim adaylarının çekilmesinden sonra, Bina içerisinde İslamcı bir isim seçildi.⁴⁵ Kerim Yunus Komitesi olarak bilinen Ulusal Diyalog Komitesi⁴⁶ de siyasi aktörlerin yol haritasını kabul etmesini sağlamak amacıyla kuruldu.⁴⁷ Son olarak Binsalih, eski Adalet Bakanı Başkanlığında Ulusal Bağımsız Seçim Düzenleme Mercii'nin kurulduğunu ilan etti.⁴⁸

Cumhurbaşkanlığı seçimleri büyük siyasi partilerin boykotuna rağmen 12 Aralık'ta yapıldı ve katılım oranı %39,9'la sınırlı kaldı. Bu oyların % 12,9'u da geçersiz olduğu için geçerli katılım oranı sadece % 34,8'di.⁴⁹ Ordunun adayı olarak bilinen eski Başbakan Abdulmecid Tebun ilk turda oyların % 58,1'ini alarak seçimi kazandı.⁵⁰ Kaid Salah'ın Tebun'un yemin töreninden sadece birkaç gün sonra ölmesi rejim içi güç mücadelesi spekülasyonlarına kapı açtı.⁵¹ Ancak Tebun anayasayı değiştirmek, yolsuzlukla mücadele

ve ekonomiyi düzeltme amaçlarıyla Hirak'a karşı siyasi aktörlerle diyalog başlatma sözü verdi.⁵² Siyasal aktörlerle bazı toplantılar düzenleyerek bir anayasa değişikliği komitesi kurdu.⁵³ Birçok mahkum aftan yararlandı veya tahliye edildi (Buteflika yanlısı bir iş adamı ile bazı Hirak aktivistleri dahil)⁵⁴ ama tüm siyasi aktivistler serbest bırakılmadı. Dahası Şubat 2020'de bir aktivist daha tutuklandı.⁵⁵ Ordunun yol haritası ve sonuçlarını reddeden seküler eğilimli Demokratik Alternatif Koalisyonu Tebun'la diyalogu boykot ederek onun yönetimine başından itibaren karşı çıktı.⁵⁶

Ayaklanma Sırasında İslamcı Partiler

Buteflika'nın beşinci döneme ilişkin niyetlerini açık ettiği andan Abdulmecid Tebun'un seçilmesine kadar geçen sürede İslamcılar rejime ve protestolara dair çok farklı pozisyonlar içerisinde oldu. Bir spektruma yerleştirildiğinde rejime karşı en mücadeleci pozisyonu benimseyen Caballah'ın Adalet Partisi iken (liderinin 1990'lardan başlayan sicili dikkate alınırsa pek şaşırtıcı değil) eski partisi İslah'ın bu süreçteki en rejim yanlısı tutumu benimsemesi ironik bir durum olarak kabul edildi. Aşağıdaki şekilde rejim yanlılığıyla rejime muhalefet arasında ilerleyen bu skalada İslamcı partilerin konumunu görebilirsiniz.

Muhalefet <_____> Rejim

Adalet HAMS Nahda Bina İslah

İslamcı partilerin ayaklanma sırasındaki siyasi duruşları

Hirak hareketi patlak vermeden önce İslamcı muhalefet partileri gelecek cumhurbaşkanlığı seçimleri için planlar yapıyordu. HAMS,⁵⁷ Bina⁵⁸ ve Adalet⁵⁹ kendi bağımsız girişimlerini sundu ama her birinin sloganlarının teması aynıydı. 2018 sonlarında Bina'nın "Cezayir Herkes İçin" girişimiyle HAMS'in "Ulusal Mutabakat" projesini aynı çatı altında birleştirmeye yönelik çabalar oldu ama başarı sağlanamadı.⁶⁰ Ocak 2019'a gelindiğinde bir mutabakata varamamış olan HAMS ve Bina, seçimlerde kendi adaylarını gösterme planlarını açıkladılar: Abdurrezzak Makri⁶¹ (HAMS) ve Abdulkadir Bengrina (Bina).⁶² Adalet ise tüm muhalif partiler için bir mutabakat adayı önerdi,⁶³ hatta muhtemel adayları topladı ama kesin bir anlaşmaya varılamadı.⁶⁴

Hirak'tan sonra, Buteflika'nın adaylık başvurusunun yapıldığı 3 Mart'ta HAMS Buteflika aday olursa seçimlere katılmamaya karar verdi.⁶⁵ Bir tarafta Nahna da Adalet gibi aday göstermeme kararı almıştı⁶⁶ ama öte tarafta İslamcı partiler arasında sadece İslah Kasım 2018'de aldıkları karar doğrultusunda Buteflika'yı beşinci dönemi için desteklemeye karar vermişti.⁶⁷

22 Şubat Hirak protestolarının Cezayir'deki hiçbir siyasi parti tarafından düzenlenmemiş olması bazı yönleriyle halk ile siyasi elitler arasındaki uçurumu gösteriyordu. Muhalif duruşları ve siyasi aktivizme desteklerine rağmen İslamcı partiler 22 Şubat protestoları öncesinde açıktan bir destek sunmadılar. Tutarlı bir şekilde rejime en çok karşı çıkan ve onunla iş birliğine yanaşmayan Caballah bile bir röportajında, hareketi organize edenlere yönelik şüpheleri nedeniyle protestoları destekleme konusunda çok temkinli olduğunu belirtti.⁶⁸ Hirak'tan bir yıl sonra Makri, HAMS üyelerine '22 Şubat protestolarına katılın' dediyse de daha sonra bu anlamda herhangi bir öncülük yapılmadığını ileri sürdü.⁶⁹ Gerçekten de Hirak'tan iki gün önce, beşinci dönem kararını protesto etmenin halkın hakkı olduğunu belirtmişti.⁷⁰

Nahna da başladığı gün Hirak'a destek açıklaması yayınladı.⁷¹ Bina da ertesi gün açıklama yaptı ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin planlandığı gibi yapılmasının, anayasaya riayet edilmesinin ve devletin istikrarını (rejimin istikrarından bağımsız olarak) tehlikeye atabilecek olağanüstü şartlardan kaçınılmasının önemini vurgulayan bir ekleme yaptı.⁷² Böyle bir pozisyon ordunun adayıyla yarışsa bile Bina'yı neredeyse ordunun benimsediği yol haritasından yanaymış gibi gösterdi. İslah ise Buteflika'nın Hirak sonrası kararları (13 Mart) doğrultusunda rejim yanlısı gündemini izledi.⁷³ Diğer muhalif gruplardan dışlanmış İslah lideri Filali Cuvni Buteflika'nın istifasından sonra bile "krizi çözmenin mümkün yollarını" tartışmak üzere Binsalih ile toplantı yaptı.⁷⁴

Hirak protestocularının İslamcılardan ve İslamcı olmayan aktivistlerden oluşan çatı grubu olan Ulusal Değişim Koordinasyonu mart ayında Buteflika'nın istifasından önce, 'önce anayasa' adlı yol haritalarını açıkladı. İmzacılar arasında seküler

partiler ve eski FIS üyeleri bulunuyordu ve birçok imzacı koordinasyonun zamanının geçtiğini düşünerek bir parçası olduklarını reddetti.⁷⁵ Buna paralel olarak Adalet, Nahna ve Bina ile İslamcı olmayan, eski FLN Başkanı ve Başbakan ve Cumhurbaşkanı adayı Ali Binflis başkanlığındaki Hürriyet Öncüleri (Tala-ı Hürriyet) ve diplomat Abdulaziz Rahabi'yi kapsayan Halkın Tercihini Destekleyen Değişim Güçleri de uzun süren istişare toplantıları düzenledi.⁷⁶ Buteflika'nın istifasından önce, yozlaşmamış vatansever isimlerden oluşan bir cumhurbaşkanlığı konseyinin kurulmasını talep ettiler.⁷⁷ Binsalih'in seçimleri Temmuz'da yapma önerisini de reddedip Hirak'ın siyasi bir sürece girebilmesi için daha uzun bir takvim istediler.⁷⁸

Halkın Tercihini Destekleyen Değişim Güçleri 6 Temmuz'da HAMS ve İslamcı olmayan Yeni Nesil (Cil Cedid) hareketi ile yukarıda bahsedilen partiler ve başka birçok grup ve isimleri temsil eden 800'den fazla insanın katıldığı muhalefetin en büyük diyalog girişimi olan Ayn Benyan Forumu'nu düzenledi. Forum, kapanış açıklamasında belli şartlarla ordunun acil seçim önerisini kabul etmek üzerinde anlaştı. Eski rejim isimlerinin (özellikle Bedevi hükümeti) çıkarılmasını, ordu ile mutabakat isimlerinden oluşan bağımsız bir komitenin yürüteceği diyalog ve teknik bir komitenin önerileriyle kurulacak bağımsız bir oluşumun seçimleri yürütmesi taleplerinde bulundular.⁷⁹ Ayn Benyan Forumu Demokratik Alternatif koalisyonunu oluşturan diğer seküler muhalefet gruplarıyla temas kuramadı çünkü DA cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce yeni bir anayasa ve yeni bir parlamentoyla ikinci cumhuriyetin kurulmasını talep ediyordu.⁸⁰

Binsalih'in Yunus Komitesi (25 Temmuz) ile Ulusal Bağımsız Seçim Düzenleme Mercii'nin (15 Eylül) kurulması daha sonra Ayn Benyan'ın taleplerinin yerine getirilmesi olarak sunuldu. Fakat gerçek farklıydı çünkü bunların başında eski rejimin adamları bulunuyordu ve ordu Bedevi hükümetinin değiştirilmesini reddetmişti. Bunların yanında Yunus Komitesi'nin tüm taraflar arasında güveni sağlamak için tutuklanan Hirak aktivistlerinin serbest bırakılması yönündeki talebi Kaid Salah tarafından reddedildi.⁸¹ Bunun sonucunda HAMS ve Adalet Yunus Komitesi ile görüşmeyi reddetti. HAMS Yunus ile görüşmeyi reddettiklerini tek bir cümleyle duyururken⁸² Adalet, komitenin Ayn Benyan Forumu'nun tavsiyelerini göz ardı eden gayri meşru geçici cumhurbaşkanı tarafından kurulduğu, güven inşası için hiçbir temel sunmadığı ve diyalogu seçimle sınırlı tuttuğu gerekçeleriyle eleştirdi. Adalet'e göre bu tutum Cezayir'in gerçek bir devrim yaşadığını gözden kaçırıyordu.⁸³

Diğer üç İslamcı parti Yunus Komitesi'nin görüşme davetini farklı cevaplarla kabul etti. Nahda, komitenin Hirak'ın beklentilerini karşılamadığını savundu.⁸⁴ Öte yandan Islah komiteyi selamlarken⁸⁵ Bina da komitenin oynadığı rolü överek mümkün olan en kısa sürede seçimlerin yapılması yönündeki eski gündemleri doğrultusunda daveti kabul etti.⁸⁶

12 Aralık seçimleri yaklaşırken Ayn Benyan Forumu katılımcılarının seçimlere yönelik farklı pozisyonlar benimsemesi nedeniyle terk edildi. Tala-ı Hürriyet ve Bina seçimlerde sırasıyla kendi adayları Ali Binflis ve Abdulkadir Bengrina ile katılmaya karar verdi. HAMS ve Adalet⁸⁷ rejimin Hirak aktivistlerine karşı işlediği insan hakkı ihlallerini eleştirdikleri, koşulların demokratik bir seçime uygun olmadığını düşündükleri, Bağımsız Seçim Mercii'nin güvenilirliğinden şüphe ettikleri⁸⁸ ve seçimlerin Hirak'ın taleplerini karşılamayacağından korktukları için seçimleri boykot etme kararı aldılar.⁸⁹ Nahda aday göstermezken mutabakat adayı bulmaya çalışıp başarısız olduğu için⁹⁰ üyelerini istedikleri adaylardan birine oy verme konusunda serbest bırakmayı tercih etti.⁹¹ Islah ise Tebun'u destekledi.⁹²

12 Aralık'ta yapılan seçimlerde Tebun ilk turda zafer kazanırken Bengrina %17,4 oy oranıyla ikinci sıradaydı. Dolayısıyla '*le pouvoir*' Hirak'ın cumhurbaşkanlığı seçimlerinde somut bir değişim yaratma ümitlerini boşa çıkarabildi. Yine de Hirak her Cuma protesto yapmaya devam etti ve örgütlenmekten ve taleplerinin karşılanması için baskı uygulamaktan vazgeçmedi. Hükümetin tüm yürüyüşleri yasaklamasına neden olan Covid-19 pandemisinin başlamasına kadar protestolar devam etti ancak ilerleyen süreçte en azından şimdilik protestolar durmuş görünüyor.

Sonuç

Cezayir'in travmatik hatıraları hala canlı olan kanlı iç savaştan çıkmasından sadece on yıl sonra, 2011'de Cezayir'de Arap Baharı'nın ilk dalgasının habercisi küçük ve dağınık protestolar başladı. Bunun aksine 2019'daki ikinci dalga veya Hirak, siyasi iktidarı değiştirmeye zorlayacak kadar büyüktü.

Siyasal İslam hareketleriyle Cezayir devleti arasındaki ilişkiler Buteflika sonrası siyaset sahnesini de gölgeleyen ilginç ve karmaşık bir tarihsel sürece sahip. Cezayir bağımsızlık

savaşı sırasında İslam kimliği anti-emperyalist direnişin bir sembolü olarak tüm ideolojik gruplar tarafından kabul gördü. Öyle ki İslam kimliği Cezayir anayasasının giriş kısmına eklenen ve İslamcı partilerin sık sık atıfta bulunduğu 1 Kasım 1954 FLN Bildirgesi'yle teminat altına alınmıştı. Siyasal sistemin 1989'da çok partili rekabete açılması İslamcılar için bir fırsat kapısı araladı ama trajik bir şekilde 1991-2001 arası iç savaşın Karanlık On Yılı'na zemin hazırladı. Müslüman Kardeşler'le ilişkili veya ondan esinlenen partiler şiddete başvurmayı reddettikleri için iç savaşa katılmadılar ve bu pozisyon bu İslamcı partilerle rejim arasında yakınlaşmayı mümkün kılarak bazı İslamcıların kabinede bakanlık yapmasına zemin sundu. Fakat rejimle kurulan bu ilişki şimdi bu partilerin başına musallat olmuş durumda çünkü toplumun bazı kesimleri onların maddi çıkarları karşılığında yozlaşmış bir rejim tarafından kullanıldığını düşünüyor.

Son yirmi yılda Cezayirli İslamcı hareket ve siyasi partilerin önündeki en temel ve en bölücü sorulardan biri rejimle iş birliği yapıp yapmamak ve yapılacaksa bunun hangi kapasite ile ve hangi konularda olacağıyla ilgiliydi. İslamcı hareketin parçalanması ve birkaç ayrılıkçı grubun yeni siyasi partiler kurması ortaya çıkan İslamcı partilerin Cezayir devletiyle ilişkileri konusunda çeşitli siyasi duruşlar benimsemesine neden oldu. Abdullah Caballah gibi bazı parti liderleri rejime karşı sert muhalif bir tutum takınıp seçimlere katılım gibi belli başlı konularda rejimle iş birliği ihtimallerini başından reddettiler. Doğrusu Caballah rejimle iş birliği sorusu üzerinden kendi partisindeki hiziplerle yaşadığı anlaşmazlıklar sonucunda kendi hareketi Nahna'dan ayrılıp İslah'ı kurmak ve burada da tutunamayıp Adalet'i kurmak zorunda kaldı.

Bucerra Sultani liderliğindeki HAMS gibi bazı İslamcı partiler Buteflika'nın koalisyonuna katılarak karşılığında kabineden bakanlık koltukları kazandılar. Hem Abdulmecid Menasra'nın FC'si hem de Ammar Gul'un TAJ'ının HAMS'tan kopma nedeni rejimle beraber hareket edilip edilmeyeceği sorusu üzerindeki anlaşmazlıklardan başka bir şey değildi. Burada Müslüman Kardeşler'den esinlenmiş partiler siyasi sistemin meşruiyetine halel getirmemek (FIS'in 1990'larda yaptığı gibi) ile yozlaşmış bir otokrasiye meşruiyet tanımamak arasında ince bir çizgide mekik kurmaya çalışıyor. Bu yüzden bazıları onları ülkesinin çıkarlarını kendi parti çıkarlarının önüne koyan vatansever isimler olarak görürken bazıları da ülkenin kemikleşmiş sorunlarına etkili bir çözümleri olmayan sadık muhalefet olarak görüyor.

İç savaşın travmatik hatıraları nedeniyle ana akım İslamcı hareketler rejime açıktan saldırmama konusunda dikkatli davranıyordu. Ancak Arap Baharı'nın ikinci dalgası Hirak Hareketi olarak Cezayir'i vurduğunda bu durum İslamcı partiler için hem iyi hem de kötü oldu. Bir yandan 1990'lardan beri devlete karşı silahlı isyanı kategorik olarak reddettikleri için bir derece meşruiyet kazanıp vatansever konumlarını pekiştirdiler. Öte yandan ise değişen derecelerde Buteflika'nın koalisyonlarına katıldıkları için de yüz binlerce protestocunun devirmek istediği iktidar düzeninin bir parçası olarak görüldüler. Özellikle bu dinamik HAMS gibi Buteflika'ya genellikle sadık kalmış ama Abdurrezzak Makri liderliği altında 2012'de onunla yollarını ayırmış partileri bir belirsizliğe sürükledi: Şimdi karşı çıktıkları yozlaşmış düzenden kendilerini uzak tutmak istiyorlar ama en azından bazı protestocuların gözünde o yozlaşmış düzenin tam olarak bir parçası haline gelmişlerdi.

İslamcı partiler içindeki ve arasındaki parçalanma ve iç bölünmeler destekçi toplama konusunda örgütsel kapasitelerini zayıflattı. Bazıları bunun Mısır, Tunus ve Fas'taki İslamcıların aksine Arap Baharı'nın ilk dalgasının yarattığı siyasi açılımlardan faydalanamamalarını açıkladığını savunuyor.⁹³

Bazı protestolar İslamcılara yönelik reddiyeci bir tavır takınırken Hirak da "İslamcı-seküler" ideolojik ve kültürel ikiliğinin ötesine geçme girişimlerine tanık oldu. Bu, hareketin yeni sloganlarından birinde açıkça görülebilir: "[Sorun] İslamcılar değil. Sekülerler de değil. Bizi açıktan soyan çetedir [sorun]"⁹⁴ Bölünmeye direnme Hirak'ın hedeflerine ulaşması için kesinlikle zorunlu görünüyor. Nitekim Cezayir rejimi muhalefetini yanına çekip istediği sonuçları elde etmek için teşvik ve caydırma sanatında ustadır. Hirak'ın Mısır'dan, hatta daha yakın zamanda Sudan'dan alacağı büyük bir ibret protestocular arasındaki birliğin talepleri için baskı kurmada hayati önem taşıdığıdır. Aksi takdirde rejim muhalefet içindeki çatlakları kullanarak 'böl ve yönet' mantığıyla onları parçalayıp bir kesimi diğerine karşı kıskırtır ve bunun sonucunda da kazanan statüko olur. Bugün protestolar Korona virüsünün yarattığı benzeri görülmemiş bir durum nedeniyle durmuş vaziyette. Ama Hirak'ın kapsayıcı örgütlenme ve birliğini sürdürememesi küresel pandemiden çok daha yıkıcı sonuçlar doğurur.

Referanslar

- 1- "Algeria Presidential Election: Five Candidates Announced," Al-Jazeera, 3 Kasım 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/11/algeria-presidential-election-candidates-announced-191103064535822.html>.
- 2- Korona virüsünün Cezayir'de yayılması nedeniyle yeni Cumhurbaşkanı Tebun tüm yürüyüşlerin yasaklandığını açıkladı. Hirak hareketi başladıktan sonra ilk kez 27 Mart 2020 Cuma günü pro7 testolar düzenlenmedi. Birçok gösterici rejimin virüsü Hirak'ın ivmesini durdurmak amacıyla bir bahane olarak kullandığını iddia ediyor. Bkz. Farid Alilat, "Algeria: Hirak at the Time of Corona-virus," The Africa Report, Erişim Tarihi: 24 Mart 2020, <https://www.theafricareport.com/24997/algeria-hirak-at-the-time-of-coronavirus/>; Ramy Allahoum, "Coronavirus Tests Algeria's Protest Movement," Al-Jazeera, Erişim Tarihi: 14 Mart 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/coronavirus-tests-algeria-protest-movement-200314102839379.html>.
- 3- Heba Saleh, "As Sudan Descends into Violence, Algeria's Spring Lives on," Financial Times, 11 Haziran 2019, <https://www.ft.com/content/5395a276-87ae-11e9-ao28-86cea8523dc2>.
- 4- Robert Parks, "From Protesta to Hirak to Algeria's New Revolutionary Moment," *Middle East Research and Information Project* 292, Sayı: 3 (2019), <https://merip.org/2019/12/from-protesta-to-hirak-to-algerias-new-revolutionary-moment/>.
- 5- John Ruedy, 'Modern Algeria: The Origins and Development of a Nation', Indiana University Press, 2005, s. 135.
- 6- "Islamism, Violence, and Reform in Algeria: Turning the Page," ICG Middle East Report (Kahire/Brüksel: International Crisis Group, 30 Temmuz 2004), 22, <https://www.refworld.org/pdfid/412b40c62.pdf>.
- 7- الطاهر سعود, الحركة الإسلامية في الجزائر دبي، الإمارات: المسبار، 2012، 243.
- 8- Bu şekilde Mısırlı alimler Muhammed Gazali ve Yusuf Karadavi gibi uluslararası tanınırlığı olan İslamcı alimlerle ilişkiler geliştirmeyi başardı; bkz. Ruedy, *Modern Algeria, Second Edition*, 239.
- 9- Elbette Marksist hareketlere karşı denge unsuru olarak İslamcılar kullanmak o dönemde yaygın bir bölgesel eğilimdi ve Mısır'da Enver Sedat, Tunus'ta Habib Burgiba, Pakistan'da Ziya ul-Hak ve hatta Türkiye'de Kenan Evren'in politikalarında da bu durumu gözlemlemek mümkün.
- 10- Arapça adından kısaltma.
- 11- "Islamism, Violence, and Reform in Algeria: Turning the Page", 10–11.
- 12- A.g.e.
- 13- Sebastian N., 'Islamic Movements Engaging with Democracy: Front Islamique Du Salut (FIS) and the Democratic Experiment in Algeria', *India Quarterly: A Journal of International Affairs* 71, Sayı: 3 (Eylül 2015): ss.255–71, <https://doi.org/10.1177/0974928415584025>.
- 14- Vish Sakthivel, 'Political Islam in Post-Conflict Algeria' (Hudson Institute, 2 Kasım 2017), <http://www.hudson.org/research/13934-political-islam-in-post-conflict-algeria>.
- 15- A.g.e.
- 16- James McDougall, *A History of Algeria* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), ss. 322–23, <https://doi.org/10.1017/9781139029230>.
- 17- A.g.e., s. 321.
- 18- حركة الدعوة والتغيير إخوان ويكي, Erişim tarihi: Erişim Tarihi: 22 Haziran 2020, <https://bit.ly/2YsJePq>.
- 19- خمس تحولت الى حركة انتهازية ولو حرصنا على المناصب لبقينا فيها « مصطفى فرحات; حركة الدعوة والتغيير, الشروق «أونلاين» 8 Mayıs 2009
- 20- Buteflika'ya desteğine karşılık HAMS kabinede Endüstri ve Yeniden Yapılandırma Bakanlığı,

Küçük ve Orta Ölçekli Kurumlar Bakanlığı, Turizm ve Geleneksel Endüstriler Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Balıkçılık ve Balıkçılık Kaynakları Bakanlığı, Kamu Projeleri ve Ulaşım Bakanlığı gibi bakanlıklar elde etti.

21- "People's Republic of Algeria," Psephos: Adam Carr's Election Archive, Erişim tarihi: 22 Haziran 2020, <http://psephos.adam-carr.net/countries/a/algeria/>.

22- A.g.e.

23- «الأمين العام لحركة الإصلاح الجزائرية: الإسلاميون يطالبون بالديمقراطية ولا يعملون بها» حسين محمد، الاتحاد 8 Temmuz 2006 <https://www.alittihad.ae//article/64844-الأمين-العام-لحركة-الإصلاح-الجزائرية-2006/>

24- الشروق أونلاين « جاب الله للشروق: خصومي في حركة الإصلاح ضحايا مكر وخداع التغريبيين », شروق قمر اوي 24 Mart 2007, <https://bit.ly/2Ns3FFW>.

25- بو علام غمراسة, « القضاء الجزائري يعزل جاب الله من قيادة الإصلاح نهائياً » الشرق الأوسط 23 Nisan 2008, <https://archive.aawsat.com/details.asp?section=4&article=468094&issueno=10739#XvGsECgzYzy>.

26- Sakthivel, "Political Islam in Post-Conflict Algeria".

27- بيان: الحركة تثنى قرار رفع حالة الطوارئ, "حمس.نت" 3 Şubat 2011, <http://hmsalgeria.net/portal/communiques/1854.html>.

28- الحركة تبارك شجاعة الإعلان عن الإصلاحات وتدعو لتسقيفها بوقت زمني, "حمس.نت" 16 Nisan 2011, <http://hmsalgeria.net/portal/communiques/2018.html>.

29- بيان : المكتب الوطني يتأسف لما آلت إليه مسيرة إصلاحات, "حمس.نت" 5 Aralık 2011, <http://hmsalgeria.net/portal/communiques/2580.html>.

30- ربيعة خريس, "توحيد 'مجتمع السلم' و'جبهة التغيير' بعد 11 عامًا من الانشقاق, العرب اليوم 22 Temmuz 2017, <https://www.arabstoday.net/37/181457-توحيد-مجتمع-السلم-و-جبهة-التغيير-بعد-11-عامًا-من-الانشقاق>.

31- صالح عزوز, "حركة النهضة الجزائرية في مفترق الطرق" الشروق أونلاين 9 Temmuz 2018, <https://bit.ly/31eK58i>.

32- Vish Sakthivel, "Algeria's Religious Landscape: 'A Balancing Act,'" Foreign Policy Research Institute, 14 Eylül 2018, <https://www.fpri.org/article/2018/09/algerias-religious-landscape-a-balancing-act/>.

33- Sakthivel, "Political Islam in Post-Conflict Algeria".

34- "بيان تنسيقية الأحزاب والشخصيات المقاطعة", "حمس.نت" 11 Nisan 2014, <http://hmsalgeria.net/portal/communiques/4107.html>.

35- "توصيات الندوة الوطنية للحريات والانتقال الديمقراطي", "حمس.نت" 12 Haziran 2014, http://hmsalgeria.net/portal/plus/declaration_journal/4260.html?fb_comment_id=794180713926985_795499183795138

Bu gelişme 25 Ocak ayaklanmasından önce Mısır'da kurulan Kifaye ve Ulusal Değişim Birliği koalisyon kuruluşlarına oldukça benziyor.

36- "الصحفيون المواطنون الجزائريون, "ندوة الانتقال الديمقراطي يوم 10 جوان بفندق مازافران زرالدة" Facebook Postu, Facebook, 11 Haziran 2014, <https://www.facebook.com/jcalgerie.net/posts/582228415228637/>.

37- بيان التنسيقية الوطنية للحريات والانتقال الديمقراطي, "حمس.نت" 11 Eylül 2014, <http://hmsalgeria.net/portal/communiques/4447.html>.

38- Yacine Boudhane, "Algerian Opposition: Running in a Vicious Circle", Fikra Forum, 3 Nisan 2017, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/algerian-opposition-running-in-a-vicious-circle>.

39- "الانتخابات الرئاسية الجزائرية: عبد العزيز بوتفليقة يعلن تأجيل الانتخابات لأجل غير مسمى وعدم الترشح لفترة خامسة" - BBC عربي ,

- 11 Mart 2019, <https://www.bbc.com/arabic/middleeast-47529976>.
- 40- فيديو تصريح الفريق قايد صالح "التاريخي": "نقف مع الشعب وسنحميه من العصابة -40
- 2 Nisan 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=-oOxJTTH12E>.
- 41- عربي BBC, "الاعتقالات الأخيرة في الجزائر: استجابة للمتظاهرين أم تصفية للمنافسين؟" -41
- 7 Mayıs 2019, <https://www.bbc.com/arabic/interactivity-48194677>.
- 42- "اعتقالات ودعوات للتظاهر.. لجنة الانتخابات تطلق رسميا سباق الرئاسة بالجزائر", الجزيرة -42
- 20 Eylül 2019, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/9/20/اعتقال-قايد-صالح-انتخابات>.
- 43- "الجزائر. تنسيقية وطنية من أجل التغيير", الحرة -43
- 18 Mart 2019, <https://arbne.ws/2NpiAAC>; Aps Algerie Presse Service, البديل, أهم مخرجات اجتماع قوى البديل, الديمقراطي, <https://www.youtube.com/watch?v=6lAgwIqEYhc> 2019
- 44- Bu durum ayaklanmadan sonra izlenecek yol haritası referandumunun İslamcılarla sekülerler arasında kutuplaşma yarattığı Mısır örneğiyle benzerlik gösteriyor. Cezayir örneği buna benzer ama daha düşük yoğunlukluydu.
- 45- عبد الحكيم حذاقة "إسلامي" رئيسا لبرلمان الجزائر.. أي دلالات؟ الجزيرة -45
- 11 Temmuz 2019, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/7/11/البرلمان-الجزائر-الموالة>.
- 46- Buteflika ile 2004'ten beri anlaşmazlıkları olan eski bakan Kerim Yunus başkanlığında olacağı için bu adla anıldı.
- 47- عبد الحكيم حذاقة, "6 شخصيات لقيادة الحوار الوطني.. هل يحرون عقدة الجزائر؟", الجزيرة -47
- 27 Temmuz 2019, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/7/27/الجزائر-لجنة-تنسيق-الحوار-الوطني>.
- 48- عبد الحكيم حذاقة, "رئاسيات الجزائر.. تحدد 'العرس' ومدعون يشكون", الجزيرة -48
- 16 Eylül 2019, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/9/16/الجزائر-انتخابات-رئاسية-عبد-القادر-بن-الجزائر>.
- 49- "People's republic of Algeria".
<http://psephos.adam-carr.net/countries/a/algeria/algeria2019.txt>
- 50- عبد الحكيم حذاقة, "انتخابات الرئاسة في الجزائر.. ردود الفعل ودلالات الأرقام", الجزيرة -50
- 13 Aralık 2019, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/12/14/الانتخابات-الجزائرية-عبد-المجيد-تبون>.
- 51- "أعلن الحداد وعين خلفا له.. رئيس الجزائر ينعى قائد جيشها", الجزيرة -51
- 23 Aralık 2019, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/12/23/الجزائر-أحمد-قايد-صالح>.
- 52- "في خطاب التنصيب. رئيس الجزائر الجديد يعد بتعديل الدستور ومكافحة الفساد وإصلاح الاقتصاد", الجزيرة -52
- 19 Aralık 2019, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/12/19/الجزائر-عبد-المجيد-تبون-اليمن>.
- 53- "Algeria President Forms Committee to Amend Constitution," Middle East Monitor, Erişim Tarihi: 9 Ocak 2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200109-algeria-president-forms-committee-to-amend-constitution/>.
- 54- "الجزائر.. الإفراج عن أغنى رجل في البلاد متهم بقضايا فساد", الجزيرة -54
- Erişim Tarihi: 1 Ocak 2020, <https://www.aljazeera.net/news/humanrights/2020/1/1/الجزائر-الإفراج-عن-أغنى-رجل-في-البلاد>.
- 55- عبد الحكيم حذاقة, "الإفراج عن نشطاء الحراك في الجزائر.. أي دلالات؟", الجزيرة -55
- Erişim Tarihi: 4 Ocak 2020, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2020/1/4/الحراك-الجزائر-نشطاء-الإفراج-محاكم-تبون>.
- 56- "اعتقال ناشط سياسي بارز في الجزائر", الجزيرة -56
- Erişim Tarihi: 7 Şubat 2020, <https://www.aljazeera.net/news/humanrights/2020/2/7/اعتقال-ناشط-سياسي-بارز-في-الجزائر>.
- 57- "البديل الديمقراطي يتبنى القطيعة مع النظام", الخبر -57
- Erişim Tarihi: 25 Ocak 2020, <https://bit.ly/37VNNVA>.
- 58- "مبادرة التوافق الوطني", حماس نت -58
- Eylül 2018, <http://hmsalgeria.net/ar/wp-content/uploads/2018/09/Initiative-de-consensus-national.pdf>.

- 58- "رئيس حركة البناء الوطني يجتمع مع رئيس جبهة المستقبل"، حركة البناء - 19 Eylül 2018, <https://bit.ly/2NttXaN>.
- 59- "جلال بوعاتي، جاب الله يقترح برنامجا انتخابيا لـ"المرشح التوافقي" 2 Ağustos 2019, Erişim tarihi: 24 Haziran 2020, <https://bit.ly/2Yw4mV7>.
- 60- Amine Djemili, " : مبادرة البناء" الجزائر للجميع" تقطع الطريق على "التوافق الوطني" , " , جريدة الجزائر جريدة
- 4 Ağustos 2018, <https://bit.ly/31cDM59>.
- 61- "البيان الختامي للدورة العادية الثانية لمجلس الشورى الوطني" يناير , حمس.نت
- 26 Ocak 2019, <https://bit.ly/3dsFXnt>.
- 62- "بيان المكتب الوطني لحركة البناء الوطني حول مرشح الانتخابات القادمة", حركة البناء - 22 Ocak 2019, <https://elbinaa.com/2019/01/22/9636/>.
- 63- بوعاتي, " جاب الله يقترح برنامجا انتخابيا لـ"المرشح التوافقي" 64- "إجتماع احزاب المعارضة يؤجل الفصل في هوية 'المرشح التوافقي' " , البلاد نت - 20 Şubat 2019, <https://www.elbilad.net/article/detail?id=93542>.
- 65- "البيان الختامي لمجلس الشورى الوطني الدورة الاستثنائية", حمس.نت
- 3 Mart 2019, <https://bit.ly/2NqPgUj>.
- 66- "البيان الختامي", حركة النهضة - 16 Şubat 2019, <https://www.facebook.com/nahtadzo1/photos/a.1417233935089672/1703953056417757/?type=3&theater>.
- 67- "حركة الإصلاح الوطني تدعم الرئيس بوتفليقة في العهدة الخامسة", النهار أونلاين
- 3 Kasım 2018, <https://www.ennaharonline.com/حركة-الإصلاح-الوطني-تدعم-الرئيس-بوتفليقة-في-العهدة-الخامسة/>.
- 68- 2019, Sahra TV Algeria, " جاب الله يتحدث عن المترشح علي غديري والاحتجاجات الشعبية ضد العهدة الخامسة" , <https://www.youtube.com/watch?v=r4xFOFINtBg>.
- 69- مقري: لا أحد يزايد علينا ونحن ممن دعا للخروج يوم 22 فيفري, خديجة قوار, الرائد - Erişim Tarihi: 22 Şubat 2020, <https://bit.ly/3eqRvsO>.
- 70- "حركة مجتمع السلم - حمس", "الحلم الجزائري" - 20 Şubat 2019, <https://www.facebook.com/HmsDz/photos/a.118908684859089/2026563187426953/?type=3&theater>.
- 71- "تصريح", حركة النهضة - 22 Şubat 2019, <https://www.facebook.com/nahtadzo1/photos/a.1417233935089672/1709576012522128/?type=3&theater>.
- 72- "بيان", "حركة البناء الوطني", Facebook, 24 Şubat 2019, <https://www.facebook.com/dz.elbinaa/photos/a.332581056834979/2090430274383373/?type=3&theater>.
- 73- "تصريح إعلامي", حركة الإصلاح الوطني - 13 Mart 2019, <https://www.facebook.com/elislah.algeria/photos/a.657588457778899/987478531456555/?type=3&theater>.
- 74- "تصريح إعلامي", حركة الإصلاح الوطني - 21 Nisan 2019, <https://www.facebook.com/elislah.algeria/photos/a.657588457778899/1008588292678912/?type=3&theater>.
- 75- Djamilia Ould Khettab, "Algeria: New Opposition Umbrella Group Fails to Reach Consensus", Al-Jazeera, 23 Mart 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/03/algeria-opposition-umbrella-group-fails-reach-consensus-190323082135282.html>.
- 76- "الجزائر: قوى معارضة تعلن مقاطعة الانتخابات الرئاسية" - Arab48, 16 Nisan 2019, <https://www.arab48.com/-/الجزائر-قوى-معارضة-تعلن-مقاطعة-الانتخابات-الرئاسية>.
- 77- "البيان الصادر عن إجتماع فعاليات قوى التغيير لنصرة خيار الشعب بيان الاجتماع" - Facebook, 23 Mart 2019, "السادس للمعارضة".

”الجزائر: تحديد 4 يوليو موعدا لانتخاب خليفة بوتفليقة -87

الدول-العربية/الجزائر-تحديد-4-يوليو-موعدا-<https://www.aa.com.tr/ar/-/انتخاب-خليفة-بوتفليقة/1448367>.

Facebook, 16 Nisan 2019, <https://www.facebook.com/350100748933687/photos/a.350171195593309/360097354600693/?type=3&theater>.
”وثيقة: البيان الختامي للمنتدى الوطني للحوار المعارضة“، الطريق نيوز -79

6 Temmuz 2019, <https://bit.ly/2NntR4y>.

80-”تكتل جديد للديمقراطيين.. هل انقسمت المعارضة الجزائرية؟“، أصوات مغربية -

21 Haziran 2019, <https://bit.ly/2CwFVyc>.

”ندوة سياسية للمعارضة الجزائرية وسط غياب الأحزاب الديمقراطية“، فرانس -24

الجزائر-ندوة-سياسية-معارضة-أزمة-مرحلة-انتقالية-6-20190706-<https://www.france24.com/ar/20190706-انتقالية-مرحلة-أزمة-معارضة-سياسية-ندوة-الجزائر>.

81-«الجزائر. منسق فريق الحوار يستقبل ثم يتراجع»

Anadolu Ajansı, 1 sotsuğA 2019, [ra/rt.moc.aa.www/:sptth](https://www.ra/rt.moc.aa.www/:sptth),
يستقبل-ثم-يتراجع-/-1547208.

82-”حركة مجتمع السلم - حمس“، Facebook, 25 Ağustos 2019, <https://www.facebook.com/HmsDz/photos/a.583845181698768/2323487291067873/?type=3&theater>.

83-”عبد الله جاب الله“، ”في دعوتكم للقاء“

29 Ağustos 2019, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=430702260873535&id=350100748933687&tn_K-R.

84-”بيان“ حركة النهضة -

4 Eylül 2019, <https://bit.ly/2Ntyo7o>.

85-”هيئة كريم بونس في بيت حركة الإصلاح الوطني“، الشروق أونلاين -

29 Ağustos 2019, <https://bit.ly/2BxELCa>.

86-”بيان“، حركة البناء الوطني -

25 Ağustos 2019, <https://bit.ly/37Wyjkl>.

87-”جبهة العدالة والتنمية تقاطع الانتخابات الرئاسية المقررة في 12 ديسمبر“، الجزائر الجديدة -

7 Aralık 2019, <https://bit.ly/3dzvnuV>.

88-جمال سلطاني، ”جاب الله يُعلق على تشكيلة السلطة الوطنية“، سيق برس -

15 Eylül 2019, <https://www.sabqpress.net/politics/الوطن-على-تشكيلة-السلطة-الوطن>.

89-”بيان المكتب التنفيذي الوطني في لقائه الدوري يوم الثلاثاء“ -

05 Kasım 2019, <https://bit.ly/2Z65nSP>.

90-”بيان“، حركة النهضة -

5 Ekim 2019, <https://www.facebook.com/nahdadzo1/photos/a.1417233935089672/1918935294919531/?type=3&theater>.

91-”بيان الدورة الاستثنائية“، حركة النهضة -

17 Kasım 2019, <https://www.facebook.com/nahdadzo1/photos/a.1417231718423227/1965777310235329/?type=3&theater>

92-”مجلس الشورى الوطني للحركة يزكي و يدعم المرشح الحر عبد المجيد تبون“، حركة الإصلاح الوطني -

9 Kasım 2019, <http://islah-dz.com/?p=1848>.

93- Dalia Ghanem, “The Shifting Foundations of Political Islam in Algeria,” Carnegie Middle East Center, 3 Mayıs 2019, <https://carnegie-mec.org/2019/05/03/shifting-foundations-of-political-islam-in-algeria-pub-79047>.

94- Hamza Hamouchene, “The Algerian Revolution: The Struggle for Decolonization Continues.” Committee for the Abolition of Illegitimate Debt. 25 Mart 2020. Erişim tarihi: 30 Mart 2020. <https://www.cadtm.org/The-Algerian-revolution-the-struggle-for-decolonization-continues>

YAZARLAR HAKKINDA

İsmail Yaylacı, İstanbul Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi ve Bölüm Başkanı'dır. Yaylacı, Boğaziçi Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Sosyoloji bölümlerinden mezun olmuş (2005), daha sonra da yine Boğaziçi Üniversitesi'nde "A 'Democratic Realist' Foreign Policy: U.S. Democracy Promotion Policy Toward Egypt" başlıklı teziyle yüksek lisans derecesini tamamlamıştır. Aynı yıl (2007), ABD'de bulunan University of Minnesota'da Siyaset Bilimi alanında doktora çalışmalarına başlamış ve Twin Cities, ABD'de Siyaset Bilimi alanında doktora çalışmalarına başlamış ve 2014'te "Performative Socialization in World Politics: Islamism, Secularism and Democracy in Turkey and Egypt" başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır.

Muhammad Amasha Sosyoloji alanında yüksek lisans öğrencisi olup siyaset bilimi lisans mezunudur. İlgili alanları arasında siyaset sosyolojisi ve din sosyolojisi bulunmaktadır.

AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA

Al Sharq Stratejik Düşünce Kuruluşu, demokratik katılım, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog ve sosyal adalet ideallerini teşvik etmek amacıyla, tarafsız ve titiz bir yaklaşımla araştırma yapmayı üstlenen bir düşünce kuruluşudur.

Address: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Floor:6
No:68 Postal Code: 34197
Bahçelievler/ İstanbul / Turkey
Telephone: +902126031815
Fax: +902126031665
Email: info@sharqforum.org

